

Juriidiline abi | Õigusnõustamine | Õigusdokumentide koostamine

AllService Solutions OÜ
Registrikood: 17398975
E-post: info@allservicesolutionsou.com
Telefon: +372 58198933
Veeb: www.allservicesolutionsou.com
Äpp: app.allservicesolutionsou.com

TEAVITUS EESTI TÄITEMENETLUSE SÜSTEEMSEST INIMÕIGUSTE JA EUROOPA LIIDU ÕIGUSE PROBLEEMIST

Süsteemsed probleemid täitemenetluses, elatusvahendite ebaproportsionaalne äravõtmine ning haavatavate võlgnike ebapiisav kaitse

Adressaadid: Euroopa Komisjon
Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik
Eesti Vabariigi õiguskantsler
Eesti Vabariigi Justiits- ja Digiministeerium

Koostaja: AllService Solutions OÜ

Kuupäev: 10.06.2026

Teema: Süsteemsed inimõiguste ja Euroopa Liidu õiguse probleemid Eesti täitemenetluses

1. Teavituse eesmärk

Käesolev teavitus käsitleb süsteemset probleemi Eesti täitemenetluses. Küsimus ei ole täitemenetluse kui sellise olemasolus. Küsimus on selles, kuidas täitemenetlus praktikas toimib ning milliseid raskeid tagajärgi see toob kaasa haavatavatele isikutele.

Võlgade sissenõudmine peab teenima õiguspärast eesmärki. Samal ajal peab see jääma proportsionaalseks, inimlikuks, õiguslikult kontrollituks ja põhiõigustega kooskõlas olevaks. Eestis toimib täitemenetlus sageli viisil, mis jätab inimese ilma tegelikest elatusvahenditest, juurdepääsust pangakontole, eluasemekindlusest, tervisega seotud stabiilsusest, perekonnavalust ja majandusliku taastumise võimalusest.

Tulemuseks on süsteem, kus võlga mitte üksnes ei nõuta sisse, vaid võlg muutub mehhanismiks, mille kaudu vaesust süvendatakse, pikendatakse ja institutsionaliseeritakse.

2. Põhiprobleem

Praktikas viib Eesti täitemenetlus olukordadeni, kus võlgniku pangakonto kasutamine piiratakse, sissetulek muutub inimesele kättesaamatuks, kohtutäituri tasud ja täiendavad kulud suurendavad võlakoormust ning inimene kaotab tegeliku kontrolli oma majandusliku elu põhiküsimuste üle.

Sissenõudja huvi nõude rahuldamiseks ei saa õigustada meetmeid, mis jätab inimese ilma tegelikest elatusvahenditest. Võla olemasolu ei anna riigile ega kohtutäiturile õigust viia inimest olukorda, kus ta ei suuda maksta üüri, osta ravimeid, täita perekondlikke kohustusi, liikuda tööle või säilitada minimaalselt väärikat elu.

Täitemenetlus peab säilitama inimväärikuse. Kui täitemenetluse tagajärjeks on eluaseme kaotus, vajalike ravimite ostmiseks vajalike vahendite puudumine, toiduraha kättesaamatus, tööle liikumise takistamine või inimese tegeliku ühiskondliku osalemise halvamine, on täitemenetlus ületanud proportsionaalsuse piiri.

3. Süsteemne mõju vaestele ja haavatavatele isikutele

Eesti täitemenetluse süsteem mõjutab kõige raskemalt inimesi, kellel puudub raha õigusabi saamiseks, kes ei mõista keerulisi menetluslikke nõudeid ning kelle sissetulek on juba enne täitemenetluse algust minimaalne.

Rahaliste võimalustega isik saab palgata juristi, vaidlustada täituri toiminguid, taotleda kaitstud sissetuleku vabastamist, vaielda ülemääraste kulude vastu ning nõuda proportsionaalsuse hindamist. Vaene inimene seisab keerulise täitesüsteemi ees sageli üksinda. Ta ei tea, milline avaldus esitada, millise tähtaja jooksul, millisele asutusele, milliste tõenditega ja millisel õiguslikul alusel.

Süsteem, mis on formaalselt kättesaadav, kuid vaestele ja haavatavatele inimestele praktikas kasutuskõlbmatu, ei ole tõhus õiguskaitssüsteem.

4. Euroopa Liidu õiguse ja põhiõiguste probleemid

Kirjeldatud praktika tekitab tõsiseid küsimusi Euroopa Liidu õiguse ja põhiõiguste standardite seisukohast, eelkõige juhtudel, kus täitemenetlus puudutab tarbijakrediiti, võlgade sissenõudmist, loovutatud nõudeid, isikuandmete töötlemist, ebaõiglasi lepingutingimusi või Euroopa Liidu õigusega reguleeritud tarbijasuhetest tulenevate nõuete sundtäitmist.

Järgnevad Euroopa Liidu ja Euroopa õigusnormid vajavad hindamist.

4.1. Euroopa Liidu leping ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Euroopa Liidu lepingu artikkel 2 - liidu väärtused

Täitesüsteemid, mis suruvad haavatavad inimesed süstemaatiliselt puudusesse, tekitavad küsimusi inimväärikuse, võrdsuse, õigusriigi ja inimõiguste austamise kui Euroopa Liidu alusväärtuste seisukohast.

Euroopa Liidu lepingu artikkel 6 - harta siduv jõud

Kui liikmesriigid kohaldavad või rakendavad Euroopa Liidu õigust, tuleb järgida Euroopa Liidu põhiõiguste hartat. Tarbijakrediidi, võlgade sissenõudmise, andmetöötlemise ja ebaõiglaste lepingutingimuste täitmine seob menetluse Euroopa Liidu õigusega ning toob kaasa harta standardite kohaldamise.

Harta artikkel 1 - inimväärikus

Inimväärikus on puutumatu ning seda tuleb austada ja kaitsta. Täitemenetlus, mis jätab inimese ilma tegelikest elatusvahenditest ning viib ta väarika eluga kokkusobimatusse olukorda, tekitab tõsiseid küsimusi harta artikli 1 alusel.

Harta artikkel 7 - era- ja perekonnaelu, kodu ja side austamine

Kui täitemenetlus ohustab eluaset, perekondlikku stabiilsust, isiklikku elu, tervisega seotud turvalisust või igapäevaelu põhitoimimist, on asjassepuutuv harta artikkel 7.

Harta artikkel 8 - isikuandmete kaitse

Võlgade sissenõudmine ja täitemenetlus hõlmavad sageli finants- ja isikuandmete töötlemist, edastamist ja avaldamist. Selline töötlemine peab olema seaduslik, täpne, vajalik ja proportsionaalne.

Harta artikkel 17 - omandiõigus

Sissetuleku, pangakontode või vara arestimine või piiramine kujutab endast sekkumist omandiõigusesse. Sellisel sekkumisel peab olema õiguspärane eesmärk ning see peab jääma proportsionaalseks.

Harta artikkel 20 - võrdsus seaduse ees

Süsteem, mis on formaalselt võrdne, kuid praktikas kättesaadav üksnes neile, kellel on raha õigusabi saamiseks, tekitab tõsise võrdsusprobleemi.

Harta artikkel 21 - diskrimineerimiskeeld

Võlgade sissenõudmine ei tohi ebaproportsionaalselt kahjustada isikuid vaesuse, puude, tervises seisundi, vanuse, perekondliku olukorra või muu haavatava seisundi tõttu.

Harta artikkel 34 - sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi

Kui täitemenetlus takistab inimesel säilitada tegelikke elatusvahendeid, eluaset, ravivahendeid või minimaalset sotsiaalset turvalisust, tekivad küsimused harta artikli 34 alusel.

Harta artikkel 38 - tarbijakaitse

Kui täitemenetlus põhineb tarbijakrediidil, inkassonõuetel, loovutatud nõuetel või tüüptingimustel, peab võlgnik saama tõhusa tarbijakaitse. Täitemenetlus ei tohi muutuda mehhanismiks, mille kaudu ebaõiglasi, ebaselgeid või ebaproportsionaalseid tarbijakohustusi täidetakse ilma sisulise kohtuliku kontrollita.

Harta artikkel 47 - õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele

Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile peab olema tegelik, mitte teoreetiline. Kui haavatav võlgnik ei saa tõhusalt vaidlustada täituri toiminguid, ülemääraseid tasusid, ebaõigeid arvutusi, isikuandmete töötlemist või ebaproportsionaalseid piiranguid, on asjassepuutuv harta artikkel 47.

Harta artikkel 52 - õiguste piirangute ulatus ja proportsionaalsus

Iga harta õiguste piirang peab olema seaduses ette nähtud, austama asjaomaste õiguste olemust ning vastama proportsionaalsuse põhimõttele. Täitemeetmed, mis hävitavad inimese tegeliku elatusvõime, ületavad võla sissenõudmiseks vajaliku määra.

5. Andmekaitseprobleemid määruse (EL) 2016/679 alusel

Võlgade sissenõudmine ja täitemenetlus hõlmavad isikuandmete töötlemist, sealhulgas isikut tuvastavaid andmeid, finantsteavet, võlaseisundit, täitemenetluse andmeid, pangakonto piiranguid ning mõnel juhul võlaga seotud teabe avalikku või poolavalikku levitamist.

Selline töötlemine peab vastama järgmistele isikuandmete kaitse üldmääruse sätetele.

IKÜM artikkel 5 - isikuandmete töötlemise põhimõtted

Isikuandmeid tuleb töödelda seaduslikult, õiglaselt ja läbipaistvalt. Andmed peavad olema õiged, piirduma vajalikuga ning neid ei tohi säilitada kauem kui vajalik.

IKÜM artikkel 6 - töötlemise seaduslikkus

Igal võlgniku andmete töötlemisel peab olema kehtiv õiguslik alus. Üldine huvi võla sissenõudmise vastu ei kõrvalda vajadust hinnata vajalikkust ja proportsionaalsust.

IKÜM artikkel 12 - läbipaistev teave ja teavitamine

Võlgnikule tuleb anda selge ja arusaadav teave tema andmete töötlemise ning täitemenetlusega seotud andmetöötluse tagajärgede kohta.

IKÜM artikkel 15 - õigus andmetega tutvuda

Võlgnikul peab olema võimalus teada, milliseid andmeid töödeldakse, kelle poolt, mis eesmärgil ja millisel õiguslikul alusel.

IKÜM artikkel 16 - õigus andmete parandamisele

Kui võlaga seotud andmed on ebaõiged, aegunud või puudulikud, peab andmesubjektil olema tegelik võimalus nõuda nende parandamist.

IKÜM artikkel 17 - õigus andmete kustutamisele

Kui andmed on ebaõiged, õigusvastaselt töödeldud, ülemäärased või enam mitte vajalikud, peab olema võimalik nõuda nende kustutamist.

IKÜM artikkel 21 - õigus esitada vastuväiteid

Võlgnikul peab olema tegelik võimalus esitada vastuväiteid töötlemisele, kui andmetöötlus kahjustab tema õigusi ja vabadusi ebaproportsionaalselt.

6. Tarbijakaitse ja ebaõiglased lepingutingimused

Paljud täitemenetlused saavad alguse tarbijakrediidist, tüüptingimustel sõlmitud lepingutest, loovutatud nõuetest, inkassofirmadest ning kogunenud intressidest, leppetrahvidest, kõrvalkuludest või tasudest. Sellistel juhtudel nõuab Euroopa Liidu tarbijakaitseõigus tõhusaid kohtulikke ja menetluslikke tagatise.

Nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 6 lõige 1 näeb ette, et ebaõiglased tingimused ei ole tarbijale siduvad. Sama direktiivi artikli 7 lõige 1 kohustab liikmesriike tagama piisavad ja tõhusad vahendid ebaõiglaste tingimuste jätkuva kasutamise lõpetamiseks.

Kui tarbijalepingust tulenev võlg jõuab täitemenetlusse ilma ebaõiglaste tingimuste, ülemääraste intresside, leppetrahvide, kulude, loovutusdokumentide või nõude tegeliku suuruse sisulise kontrollita, tekib oht, et täitemenetlus muutub riigi toetatud mehhanismiks õigusvastaste või ebaproportsionaalsete kohustuste sundtäitmiseks.

Sama probleem tekib direktiivi 2008/48/EÜ alusel, mis käsitleb tarbijakrediidilepinguid, sealhulgas selge teabe, vastutustundliku krediidikäitumise ja tõhusa tarbijakaitse nõudeid, kui alusnõue puudutab tarbijakrediiti ning võlgnik ei ole saanud tõhusat kaitset ega nõude sisulist hindamist.

7. Euroopa inimõiguste konventsiooniga seotud probleemid

Kuigi Euroopa inimõiguste konventsioon ei ole Euroopa Liidu õigus, on tegemist keskse Euroopa inimõiguste instrumendiga, mida tuleb arvestada riiklike täitesüsteemide kooskõla hindamisel põhiõigustega.

EIÕK artikkel 6 - õigus õiglasele kohtumenetlusele. Kui täitemenetlus jätkub ilma tegeliku kohtusse pöördumise võimaluseta ning ilma reaalse võimaluseta vaidlustada nõuet või täitemeeteid, on asjassepuutuv õigus õiglasele kohtumenetlusele.

EIÕK artikkel 8 - õigus era- ja perekonnaelu ning kodu austamisele. Kui täitemenetlus ohustab isiku kodu, perekondlikku stabiilsust, tervist, isiklikku elu või põhilist elukorraldust, tekivad küsimused artikli 8 alusel.

EIÕK artikkel 13 - õigus tõhusale õiguskaitsevahendile. Õiguskaitsevahend peab olema praktiline ja tõhus, mitte pelgalt formaalne. Kui haavatavad võlgnikud ei saa täituri toiminguid tegelikult vaidlustada, tekivad küsimused artikli 13 alusel.

EIÕK protokolli nr 1 artikkel 1 - vara kaitse. Sissetulek, pangakontod, toetused ja vara kuuluvad vara kaitse kohaldamisalasse. Täitemeetmed peavad leidma õiglase tasakaalu sissenõudja huvi ja võlgniku põhiõiguste vahel.

8. Täitekulud ja majanduslik hävitamine

Võlgnikule pandud koormus ei koosne üksnes algsest võlast. Kohtutäituri tasud, menetluskulud, leppetrahvid, intressid ja muud lisanduvad tasud võivad suurendada koormust sedavõrd, et inimene liigub maksevõimest kaugemale.

Süsteem, mis lisab vaesusele kulusid, ei lahenda võlaprobleemi. See muudab võla pikaajaliseks lõksuks. Täitekulud peavad olema proportsionaalsed ja tõhusalt kontrollitavad. Need ei tohi luua majanduslikku stiimulit, kus haavatavad inimesed muutuvad täitesüsteemi jätkuva tulu allikaks.

9. Tõhusa kaitse puudumine praktikas

Avalduse, vastuväite ja kohtukaebuse formaalne olemasolu ei ole piisav, kui vaesuses elav inimene ei saa neid tegelikult kasutada.

Võlgnikku, kelle pangakonto on blokeeritud, kelle sissetulek on piiratud, kellel puudub raha õigusabi saamiseks ning kes ei mõista menetlustähtaegu, ei saa käsitleda isikuna, kellel on

sisuline juurdepääs õigusemõistmisele pelgalt seetõttu, et õiguskaitsevahend on paberil olemas. Riik vastutab mitte üksnes seaduse teksti, vaid ka selle eest, kuidas täitesüsteem tegelikkuses toimib.

10. Taotletav hindamine

Adressaatidel palutakse hinnata, kas Eesti täitemenetlus sellisena, nagu seda praktikas kohaldatakse, vastab Euroopa inimõiguste ja Euroopa Liidu õiguse standarditele, sealhulgas:

1. kas haavatavatele võlgnikele jäävad tegelikud elatusvahendid;
2. kas täitemeetmed on proportsionaalsed;
3. kas kohtutäituri tasud ja täitekulud süvendavad vaesust;
4. kas tarbijavõlgadest tulenevad nõuded on enne täitemenetlust ja täitemenetluse ajal piisavalt kontrollitud;
5. kas võlgnikel on praktikas tõhusad õiguskaitsevahendid;
6. kas isikuandmete töötlemine täitemenetluses on seaduslik, täpne ja proportsionaalne;
7. kas täitemenetlus mõjutab ebaproportsionaalselt vaeseid, puudega, eakaid, haigeid või muul viisil haavatavaid inimesi;
8. kas Eesti täitemenetluse süsteem vajab sõltumatut inimõiguste hindamist ja seadusandlikku reformi.

11. Kokkuvõte

Võlgade sissenõudmine on õiguspärane eesmärk üksnes siis, kui seda viiakse läbi seaduslikkuse, proportsionaalsuse ja inimväärikuse piirides.

Võlgnik jääb inimeseks. Võlgnik ei kaota õigust inimväärikusele, kodule, perekonnanäelule, tervisega seotud elatusvahenditele, vara kaitsele, tarbijakaitsele, andmekaitsele ega tõhusale kohtulikule õiguskaitsele.

Eesti täitemenetluse süsteem vajab tõsiselt inimõiguste ja Euroopa Liidu õiguse hindamist. Süsteem, mis jätab haavatavad inimesed ilma tegelikest elatusvahenditest, lisades samal ajal täitekulusid ja menetluslikke takistusi, ei ole kooskõlas Euroopa õiguskorra väärtustega.

Lugupidamisega

Renee Prins
Juhatuse liige
AllService Solutions OÜ

